

O'ZBEK TILINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI, MUAMMO VA YECHIMLARI

Abdusamatova Farangiz Islomovna.
Samarqand davlat chet tillar instituti,
@Abdusamadovafarangiz1@gmail.com.

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek tilining o'ziga xos xususiyatlari, muammo va yechimlari yoritiladi. Shuningdek, o'zbek tilini rivojlantirish, saqlab qolish va tilni xalqaro miqyosda targ'ib qilish borasida so'z yuritiladi. Shu bilan birga, o'zbek tilining inson hayotida tutgan o'rni haqida ma'lumot beriladi.

Abstract: This article highlights the unique features, issues and solutions related to the Uzbek language. It also discusses the development, preservation and international promotion of the Uzbek language. In addition, the article provides insights into the role and significance of the Uzbek language in human life.

Аннотация: В данной статье освещаются, особенности, проблемы и пути решения, связанные с узбекским языком. Также рассматриваются вопросы развития сохранения и продвижения узбекского языка на международном уровне. Кроме того, приводятся сведения о роли и значении узбекского языка в жизни человека.

Kalit so'zlar: agglyutativ tuzilish, singarmonizm, fan va texnologiyalar, internet, ijtimoiy tarmoqlar, tarixiy qatlamlar va kirishmalar.

Keywords: agglutinative structure, vowels harmony (singarmonism) science and technology, internet, social networks, historical layers and borrowings.

Ключевые слова: агглютинативное строение, сингармонизм, наука и технологии, интернет, социальные сети, исторические пластические и заимствования.

Kirish

Ma'lumki, o'zlikni anglash, milliy ong va tafakkurning ifodasi, avlodlar o'rtasidagi ruhiy ma'naviy bog'liqlik til orqali namoyon bo'ladi. Jamiki ezgu fazilatlar inson qalbiga, avvalo, ona allasi, ona tilining betakror jozibasi bilan singadi. Har bir xalqning tilida uning madaniyati, urf-odatlar, hatto turmush tarzi ham mujassam bo'ladi. O'zbek tili ham ana shunday qadimiy, boy tarixga ega, so'z san'ati va ifoda imkoniyatlari keng bo'lgan tillardan biridir. Mustaqillik yillarida o'zbek tili davlat tili maqomiga ega bo'lib, mamlakat hayotining barcha sohalarida qo'llanilmoqda. Shu bilan birga, globallashuv, texnologik taraqqiyot va til siyosatidagi ayrim kamchiliklar sababli tilimizda ma'lum muammolar ham kuzatilmoqda. Quyida o'zbek tilining o'ziga xos jihatlari, dolzarb muammolari va ularni hal etish yo'llari haqida batafsil fikr yuritamiz.

Asosiy qism

O'zbek tilining o'ziga xos xususiyatlari:

1. Agglyutinativ tuzilish.

O'zbek tili turkiy tillar oilasiga mansub bo'lib, agglyutinativ, ya'ni yopishuvchi tuzilishga ega. Bunda so'z ildiziga turli qo'shimchalar qo'shilib, yangi ma'no va grammatik shakllar hosil qilinadi. Masalan, kitob - kitoblar - kitoblarimiz - kitoblarimizdan. Bu xususiyat tilning moslashuvchanligini, so'z yasash imkoniyatlarining kengligini ko'rsatadi.

2. Unlilar uyg'unligi (singarmonizm).

O'zbek tilida unlilar uyg'unligi qonuni muhim ahamiyatga ega. So'z tarkibidagi unlilar bir - biriga fonetik jihatdan moslashadi. Masalan, bola - bolalar - bolalarga. Bu hodisa so'z talaffuzini osonlashtiradi va nutq ohangdorligini ta'minlaydi.

3. So'z tartibi va sintaktik moslashuv.

O'zbek tilida so'z tartibi qat'iy ega + to'ldiruvchi + kesim shaklida keladi. Masalan, men maktabga bordim. So'z tartibini o'rgartirish orqali gapning ma'nosi yoki urg'u nuqtasi ham o'zgaradi. Bundan tashqari, ot, sifat, son, olmosh, fe'l, ravish, bog'lovchi kabi so'z turkumlar o'zaro mustahkam bog'lanishga ega.

4. Boy leksik qatlam va uslubiy xilma -xillik.

O'zbek tili so'z boyligiga ega bo'lgan tillardan biri hisoblanadi. Tilimizda sinonim, antonim, omonim va frazeologizmlar ko'p. Masalan, go'zal - chiroyli - latofatli - dilrabo so'zlari bir - biriga yaqin ma'noda, lekin uslubiy jihatdan farqli. Bundan tashqari, adabiy tilda shevalarning ta'siri ham seziladi, bu esa tilning tabiiyligini va xalqchilligini ta'minlaydi.

5. Tarixiy qatlamlar va kirishmalar.

O'zbek tili tarix davomida arab, fors - tojik, rus va ingliz tillaridan ko'plab so'zlarni o'zlashtirgan. Masalan, arab tilidan ilm, adab, ma'rifat, fors tilidan dil, sabr, rang, rus va ingliz tillaridan televizor, kompyuter, internet, onlayn kabi o'zlashgan so'zlar mavjud. Biroq bu kirishmalar tilimizning tabiiyligini buzmasligi, balki boyitishi kerak.

O'zbek tilida mavjud asosiy muammolar:

1. Tilning sofliigiga putur yetishi.

So'nggi yillarda turli sohalarida, ayniqsa, yoshlar orasida begona, asosan, inglizcha va ruscha so'zlar ishlatilmoqda. Masalan, meeting o'tkazish, event tashkil qilish, content yaratish kabi iboralar o'rniga uchrashuv o'tkazish, tadbir tashkil qilish, mazmun yaratish deyish to'g'ri bo'ladi. Bu hol tilning tabiiyligiga zarar yetkazadi va milliy tafakkurga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

2. Imlo va talaffuzdagi nomuvofiqliklar.

Lotin yozuviga to'liq o'tish jarayonining cho'zilganligi natijasida imlo masalasida bir xillik yo'q. Ayrim so'zlar turlicha yozilmoqda: yo'l - yol, o'zbek- uzbek, qo'shiq - qoshik kabi. Bu esa yozma nutqda muammolar tug'diradi.

3. So'zlashuv tili va adabiy til orasidagi tafovut. Ko'plab hollarda ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarda adabiy til me'yorlariga amal qilinmaydi. Ba'zi kishilar og'zaki tildagi so'zlashuv shakllarini yozmanutqdaishlatib, til madaniyatiga e'tiborsizlik qilmoqda.

4. Yoshlar orasida til madaniyatining pasayishi. Bugungi kunda ayrim yoshlar ona tilida soʻzlashmaydi, aralash nutqdan foydalanishadi. Bu hol ularning til boyligini kamaytirib, milliy ongning zaiflashishiga olib keladi. Ayniqsa, xorijiy filmlar, internet va ijtimoiy tarmoqlar bu jarayonni kuchaytirgan.

5. Ilmiy va texnik terminologiyaning sust rivoji. Koʻplab yangi fan va texnologiya sohalarida oʻzbekcha atamalar sezilarli darajada ishlab chiqilmagan. Buning natijasida "import qilingan" terminlar koʻpaymoqda: server, network, database kabi.

Bu esa tilning ilmiy salohiyatini cheklaydi.

Yechimlar va rivojlanish istiqbollari.

1. Til siyosatini mustahkamlash.

Davlat tili toʻgʻrisidagi qonun talablari amalda qatʼiy ijro etilishi kerak. Rasmiy hujjatlar, reklama, eʼlon va internet sahifalarida faqat adabiy tilda yozish majburiy boʻlishi zarur.

Til madaniyatini oshirish va targʻibot ishlari. Maktablarda "Ona tili va adabiyot" darslarini amaliy yoʻnalishda oʻqitish, ommaviy madaniyat darsturlari orqali toʻgʻri soʻzlash, yozish, talaffuz qilishni oʻrgatish foydali boʻladi. Til bayramlari, "Davlat tili - millat gʻururi" kabi tanlovlar yoshlarni tilga muhabbat ruhida tarbiyalaydi.

Oʻzbekcha ilmiy terminlarni yaratish.

Fan va texnologiyalar rivojiga mos ravishda yangi oʻzbekcha atamalarni ishlab chiqish kerak. Masalan, smartphone uchun "aqlli telefon", software uchun "dasturiy taʼminot" kabi muqobillar tilni boyitadi.

Tilni xalqaro miqyosda targʻib qilish.

Xorijdagi oʻzbek diasporalari, elchixonalar huzurida oʻzbek tilini yoʻlga qoʻyish, onlayn platformalarda til oʻrganish imkoniyatlarini kengaytirish zarur. Bundan tashqari, xalqaro nashrlar, filmlar, madaniyat haftaliklarda oʻzbek tilini faol targʻib qilish tilimiz nufuzini oshiradi.

Ona tiliga hurmatni oiladan boshlash.

Tilni saqlashda eng muhim omil - oila. Bolalarga yoshligidan ona tilida soʻzlashish, kitob oʻqish, sheʼr yodlash odatini singdirish milliy oʻzlikni mustahkamlaydi. Xulosa.

Oʻzbek tili - buyuk tarixga ega, xalqimizning gʻururi, mustaqilligimiz ramzidir. Uning soʻz boyligi, nozik ohangdorligi va badiiy imkoniyatlari xalqimiz tafakkurining yuksakligini ifodalaydi. Tilni asrash - bu faqat tilshunoslarning vazifasi emas, balki har bir fuqaroning muqaddas burchidir. Agar biz ona tilimizni sevib, uni toʻgʻri ishlatsak, u, nafaqat ichki, balki xalqaro miqyosda ham oʻz mavqeini yanada mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi "Davlat tili to‘g‘risida"gi Qonuni.
2. S. Karimov. "O‘zbek tili grammatikasi". - Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
3. A. Madvaliyev. "O‘zbek tili lug‘at boyligi va uslubiyati.-Toshkent: Fan, 2016.
4. O. Jo‘rayev. "Davlat tili siyosati va uning istiqbollari".-Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022.
5. Sh. Rahmatullayev. "Tilshunoslik asoslari".-Toshkent: Universitet, 2020.
6. N.A.Husanov, R.Sh.Xo‘jaqulova, N.A.Dilmurodova. "O‘zbek tili". 2020.
7. Internet manbalari: www.ziynet.uz, www.lex.uz, www.edu.uz.